

Dětská gastroenterologie

Nabil El-Lababidi

Klinika pediatrie a dědičných poruch metabolismu

1. LF UK a VFN v Praze

Úloha výživy v dětském věku

Dodání energie a
nutrientů k
okamžité potřebě
organismu.

Zajištění dostatku
energie a živin k
adekvátnímu
růstu a vývoji
dítěte.

Zvýšení
obranyschopnosti
organismu vůči
onemocněním.

Zabránění stavům
nedostatku živin.

Základní komponenty výživy

Voda

Makronutrienty

Mikronutirenty

Voda

Tvoří až 75-80 % z hmotnosti novorozence a kojence → vyšší denní potřeba vody → vysoké riziko rychlého rozvoje závažné dehydratace.

Denní potřeba vody u novorozenců a kojenců tvoří 10-15 % tělesné hmotnosti.

Pro porovnání, voda tvoří „jen“ 55-60 % hmotnosti dospělého.

Denní potřeba vody u dospělého je 2-4 % tělesné hmotnosti.

Energie

Denní energetická potřeba se liší dle věku dítěte a jejich fyzické aktivitě.

Nejvyšší potřeba energie je v prvním roce života, kdy vyžadují 80-120 Kcal/kg/den.

Denní potřeba energie klesá o 10 Kcal/kg/den každé 3 roky, do dosažení energetické potřeby u dospělých 30-40 Kcal/kg/den.

Energie

- Využití energie se liší dle věku.
- U novorozence a kojence:
  - 85-90 % je použito na růst.
  - 5-10 % je použito na termoregulaci a fyzickou aktivitu.
- U školního dítěte:
  - 50 % se použije pro bazální metabolismus.
  - 25 % na fyzickou aktivitu.
  - 12 % na růst.
  - 8 % se ztrácí potem a stolicí.

Makronutrienty

Bílkoviny

Sacharidy

Tuky

Ideální složení makronutrientů

Bílkoviny: 9-15 %

Sacharidy: 45-55 %

Tuky: 35-45 %

Makronutrienty

Živina	Obsah energie v kcal/g
bílkoviny	4
sacharidy	4
tuky	9

Atwaterovy energetické obsahy živin.

Výživa novorozence a kojence

Mléčná výživa
novorozence
a kojence

Přírodní

Umělá

Smíšená

Přírodní
mléčná výživa
novorozence a
kojence

Mateřské mléko → kojení.

Laktogeneze 1

Mléčná žláza/prso se připravuje k laktaci během gravidity.

Tvorba mateřského mléka je ovlivňována estrogeny a prolaktinem.

Ejekce mléka je řízena oxytocinem.

Od druhého trimestru tvorba malého množství kolostra (mlezivo)

Laktogeneze 2

Po porodu klesá progesteron, estrogen a HPL, ale stoupá prolaktin.

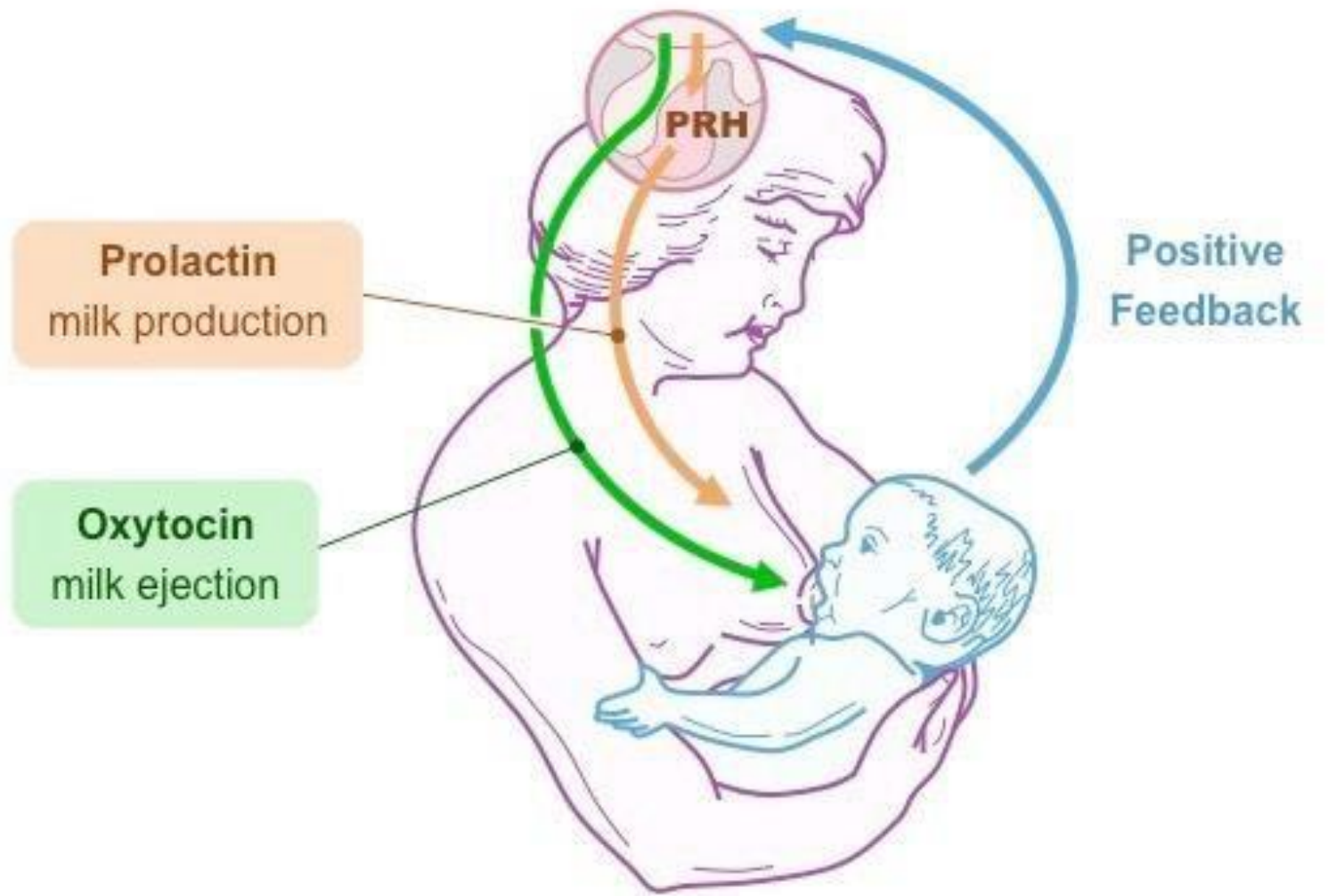
Po první stimulaci prsu stoupá dále hladina prolaktinu (maximum 45. minuta).

Laktační reflex se spouští sáním dítěte, ale i jeho přítomností (pláč).

Druhá fáze laktogeneze začíná 30-40 hod. od porodu.

Pocit plnosti prsou za 2-3 dny od porodu.

Laktogeneze 2

Laktogeneze 3

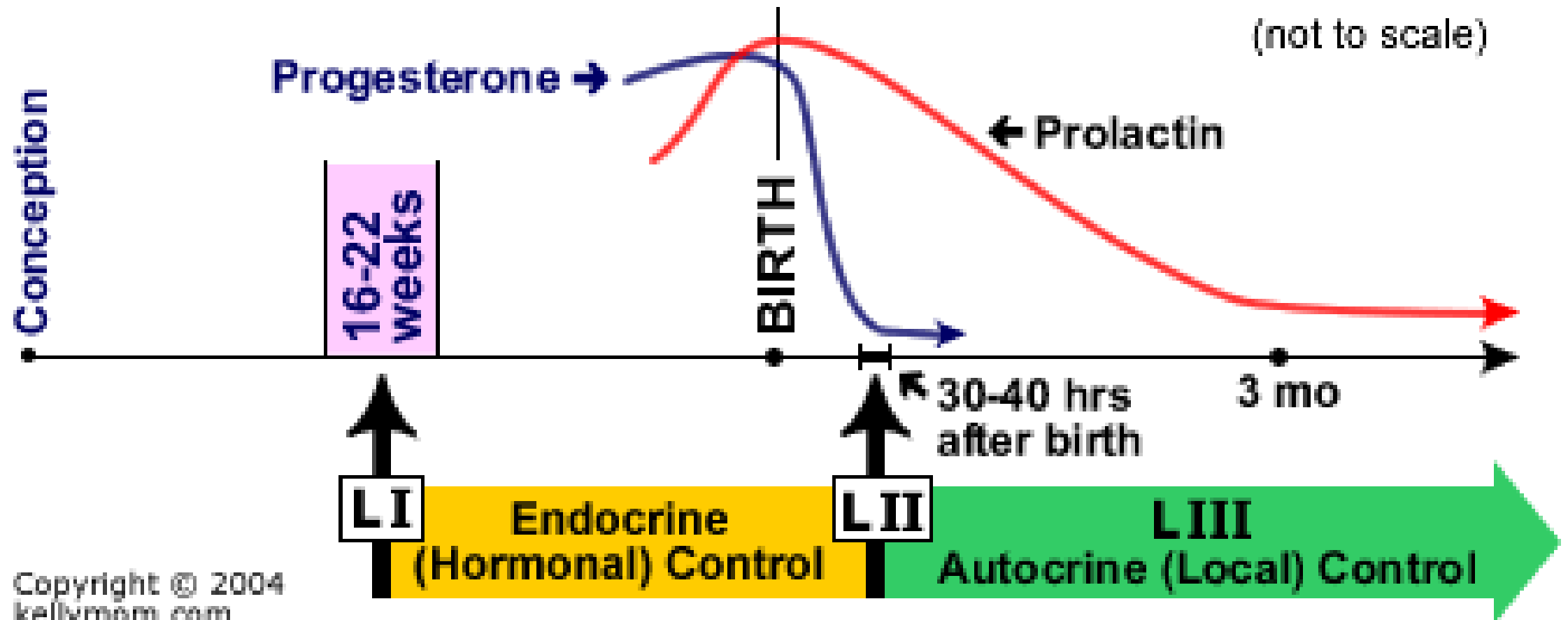
Během těhotenství a prvních dnech po porodu je tvorba mateřského mléka řízena endokrinně.

Následně se řízení mění na autokrinní.

Po 1-2 týdnech je průměrná produkce mléka 700-800 ml denně (450-1200 ml).

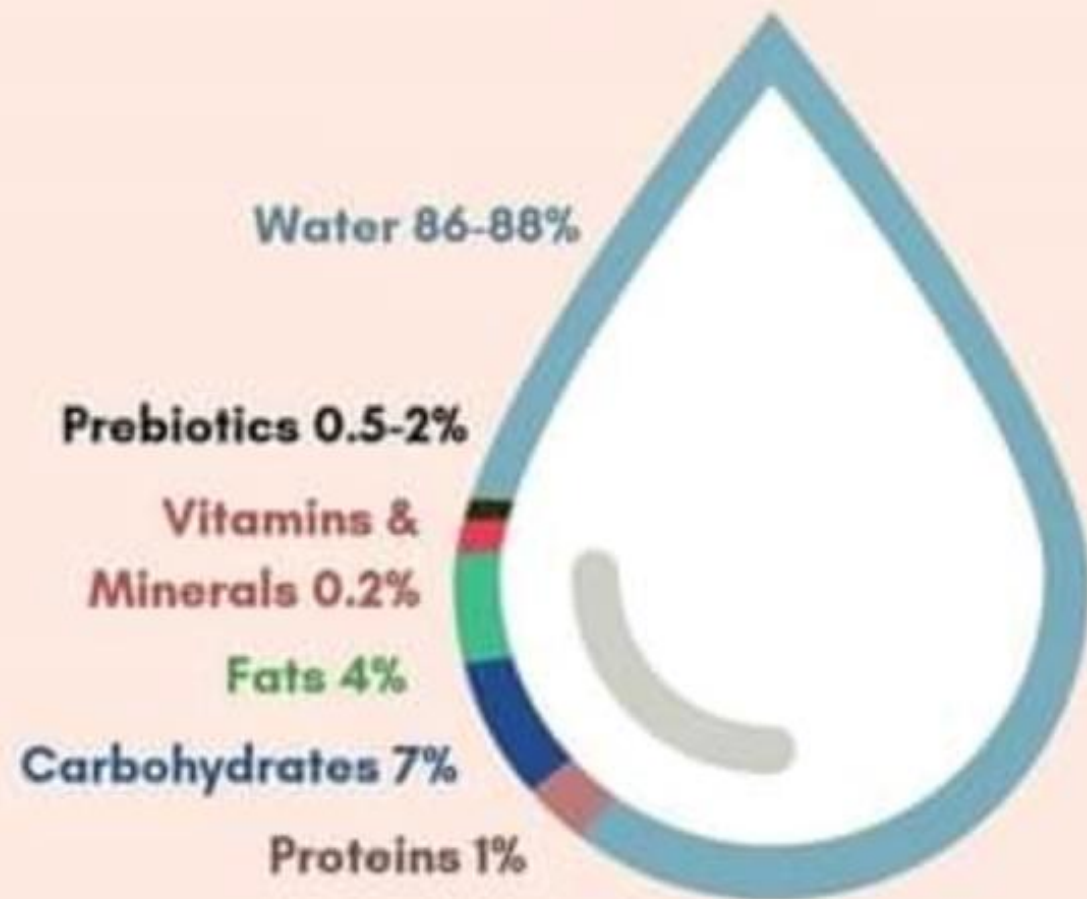

Fáze laktogeneze

Složení mateřského mléka

Composition of Breast Milk

Složení mateřského mléka

HUMAN MILK: AN ORCHESTRA OF BENEFITS

	Oligosaccharides	Bacteria & Metabolites	Fat / LCPUFA	Lactose	Proteins	Hormones	Vitamins	Living Cells	Nucleotides	Minerals
Immunity	●	●	●	●	●		●	●	●	
Growth	●	●	●		●	●	●		●	●
Gut Health	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Other	Microbiota	Microbiota Digestion	Brain Energy	Energy	Signaling	Mood			Brain	Bone & Teeth Blood

Složení mateřského mléka - sacharidy

Hlavním sacharidem je laktóza.

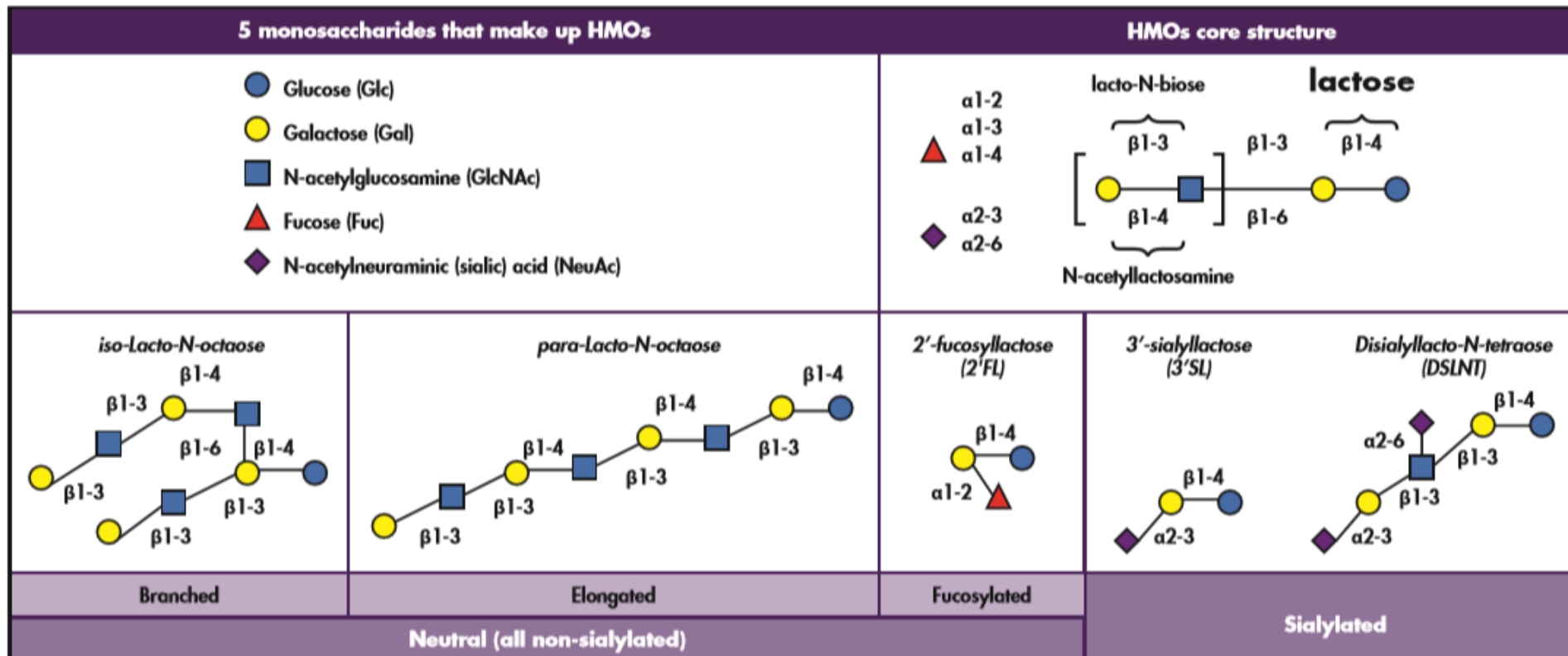
Množství laktózy je 6,7-7,8 g/100 ml.

Kromě výživy, hraje laktóza roli ve fyziologii gastrointestinálního traktu a udržování složení střevní mikrobioty.

Hladiny glukózy a jejich metabolitů jsou v mateřském mléce nízké a jejich úloha ve výživě je zanedbatelná.

Složení mateřského mléka - sacharidy

- Druhým důležitým sacharidem jsou oligosacharidy mateřského mléka (HMOs).

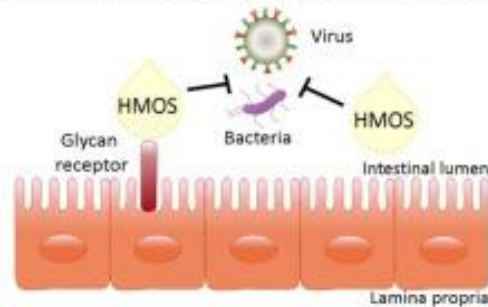

Human milk oligosaccharides (HMOs) are a key constituent of human milk. They are a structurally and biologically diverse group of complex indigestible sugars (7, 8). To date, more than 200 different oligosaccharides have been identified, varying in size from 3 to 22 monosaccharide units (9).

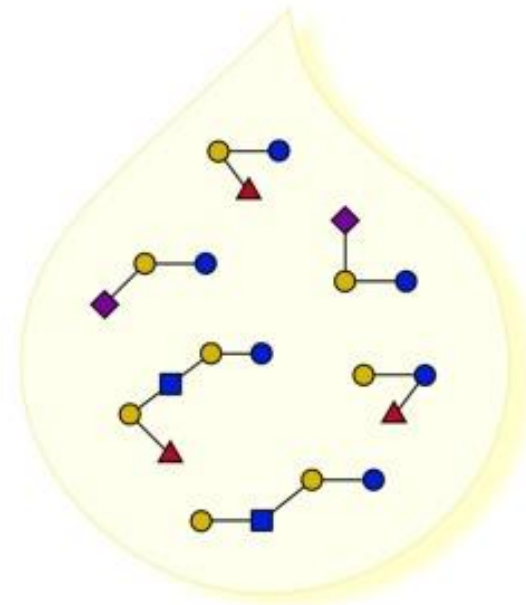
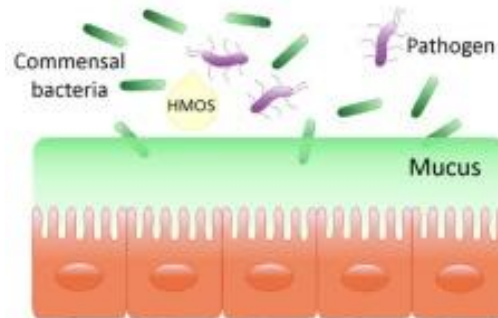
Funkce HMOs

Diversity in structures and function of HMOS

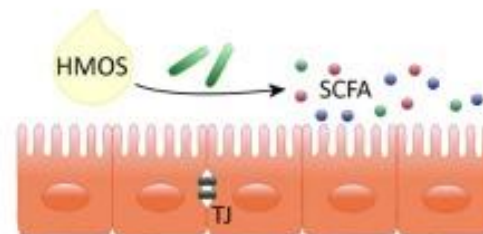
1. Antimicrobial and antiviral activity

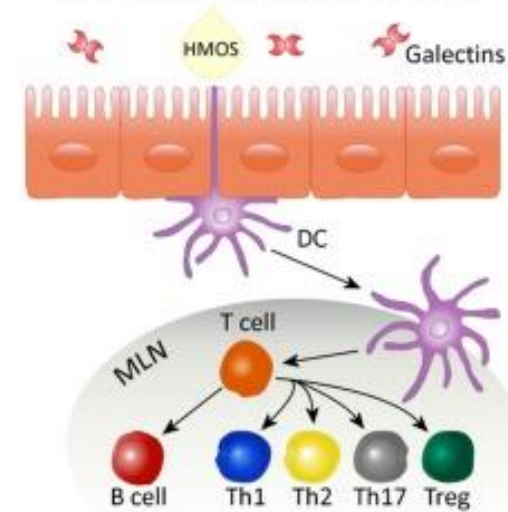
2. Prebiotic effect

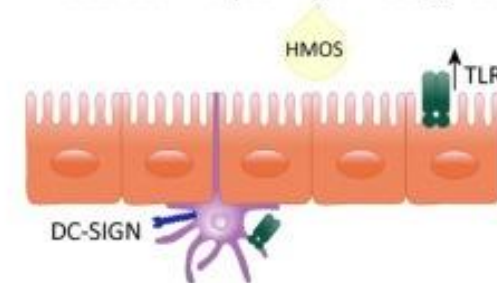
3. Mucosal barrier maturation

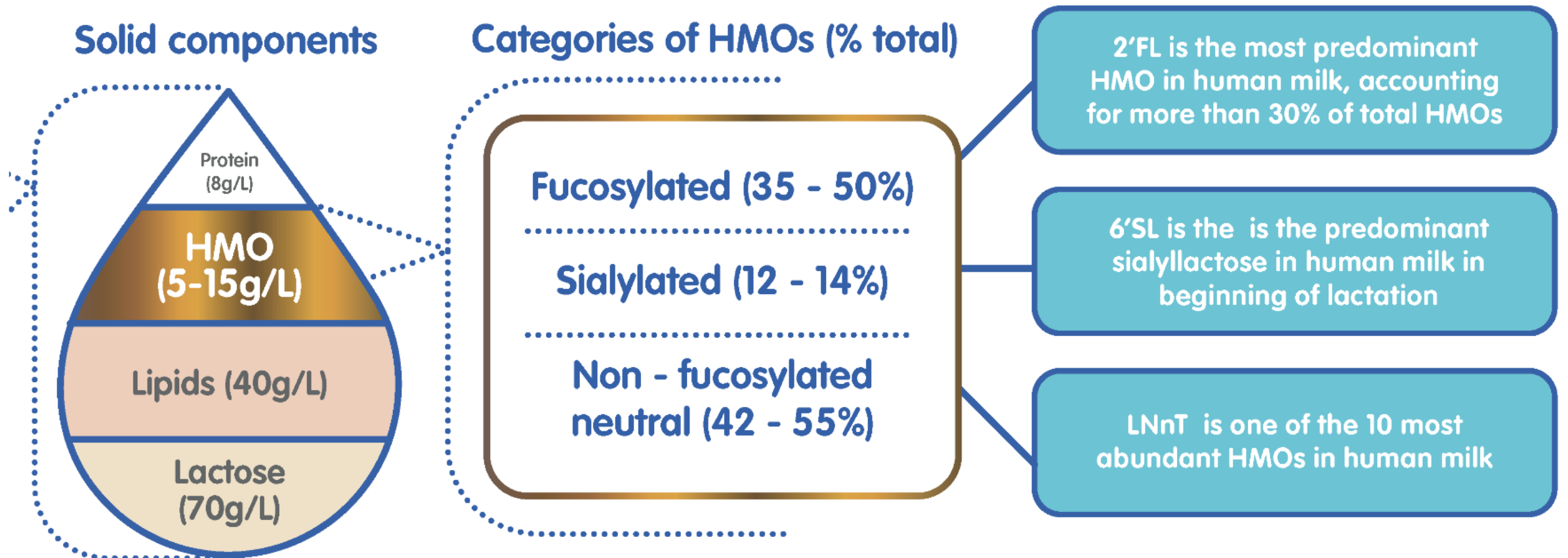
5. Effects on immune function

4. Modulation of pathogen recognition

HMOs v mateřském mléce

Složení mateřského mléka - bílkoviny

Důležitá role v růstu a vývoji dítěte.

Hlavní proteiny mateřského mléka jsou kasein a syrovátka.

Poměr kasein: syrovátka se mění, v mlezivu 90:10 a ve zralém mléce 60:40.

Nejdůležitější syrovátkové bílkoviny:
 α -laktalbumin, laktoferin a sekreční IgA.

Složení mateřského mléka - tuky

Jsou druhou největší makroživinou mateřského mléka a představují 50 % energetického příjmu.

Kolostrum obsahu 2 g/100 ml a zralé mléko 4g /100 ml.

Mateřské mléko obsahuje esenciální mastné kyseliny kyselinu linolovou a α -linolenovou.

Tuky jsou v mateřském mléce lépe stravitelné než ve formulích pro obsah lipázy.

Složení mateřského mléka – vitaminy a minerály

Množství vitaminů se odvíjí od diety matky.

Za normálních okolností je množství vitaminů a minerálů dostatečné.

Výjimkou jsou vitamin D a vitamin K.

Mateřské mléka obsahuje jen 40 IU/l → nutná suplementace 400 IU denně.

Vitamin K přestupuje placentou omezeně → 0,5-1 mg i.m. po narození, nebo 1-2 mg p.o. 1x týdně, po dobu 12 týdnů.

Složení mateřského mléka – hormony a růstové faktory

Mateřské mléko obsahuje hormony a růstové faktory.

Například IGF-I chrání enterocyty před poškozením oxidačním stresem, stimuluje erythropoézu a navyšuje hematokrit.

Vaskulární endoteliální růstový faktor a jeho antagonisté pomáhají regulovat angiogenezi a snižují poškození sítnice.

Erythropoetin zvyšuje počet erytrocytů a pomáhá předcházet anémii nedonošených dětí a snižuje riziko NEC.

Složení mateřského mléka - mikrobiota

Mateřské mléko obsahuje bakterie mléčného kvašení, které jsou vhodné pro střevo kojenců.

Mezi probiotické kmeny mateřského mléka patří *Bifidobacterium breve*, *B. adolescentis*, *B. longum* a *B. dentium*.

Původ mikrobioty nejasný, zvažuje se endogenní původ nebo kůže matky nebo ústní dutiny dítěte.

Druhy
mateřského
mléka

Kolostrum

Přechodné mléko

Zralé mléko

Kolostrum

Tvoří se v malých objemech několik týdnů před porodem.

Má nízký obsah tuků, vysoký obsah bílkovin a je bohaté na imunitní složky.

Zralé mléko

V porovnání s mlezivem je řidší a namodralé.

Kvalita mateřského mléka se mění během dne i jednotlivého kojení.

Tzv. přední mléko je bohatší na vodu a má nižší obsah tuků.

Tzv. zadní mléko je vysoce kalorické s vyšším obsahem tuků.

Zralé mléko

Energie: 65-70 Kcal/100 ml

50 % tuků

40 % sacharidů

10 % bílkovin

Výhody kojení

Výživa	Mateřské mléko je ideální zdroj výživy pro novorozence a kojence. Obsahuje všechny potřebné živiny, vitaminy a minerály, které dítě potřebuje pro správný růst a vývoj. Kojení snižuje riziko vzniku obezity a metabolického syndromu.
Imunita	Mateřské mléko obsahuje protilátky a další látky, které posilují imunitní systém dítěte. Kojení prokazatelně snižuje rizika vzniku respiračních infekcí, gastrointestinálních infekcí (zejména gastroenteritidy způsobené rotaviry nebo noroviry) a infekcí močových cest. Kojení snižuje riziko vzniku alergických onemocnění.
Psychologie	V průběhu kojení vzniká silná emocionální vazba mezi matkou a dítětem. Kojení posiluje pocit bezpečí, pohody a důvěry mezi oběma stranami. Mnoho matek také vnímá kojení jako intimní a krásný způsob komunikace s dítětem.
Ekonomika	Mateřské mléko je levnější než formule a je kdykoliv k dispozici, i když je zpočátku nutná významná časová investice.
Ekologie	Mateřské mléko je vždy připravené a dostupné pro dítě bez nutnosti používání spotřebního materiálu, který je nutné likvidovat.
Mateřská morbidita	Kojení snižuje u matky rizika v období šestinedělí, snižuje riziko krvácení a anémie u matky a snižuje riziko nádorového onemocnění prsu a vaječníků v pozdějším období.
Společenský dopad	Kojení má pozitivní vliv na zdravotní stav populace.

Podpora kojení

Bonding: uložení dítěte bezprostředně po porodu na hrud' matky.

První přiložení dítěte do 60 minut od narození.

System rooming in.

Přikládání k prsu na vyžádání dítěte.

Správná technika přiložení k prsu.

Pokud matka nemůže kojit, je indikováno odstříkávání mateřského mléka.

Poruchy produkce mateřského mléka

Ze strany dítěte: neefektivní sání.

Ze strany matky:

- Endokrinopatie
- Nedostatečné vyvinutí prsní tkáně
- Operace prsou
- Porod císařským řezem
- Léky
- Dehydratace matky
- Nedostateční podpora v okolí
- Obezita
- Stres

Kontraindikace kojení

Absolutní	<ul style="list-style-type: none"> – Galaktosemie. – HIV/AIDS (Human immunodeficiency virus/Acquired immune deficiency syndrome). – HTcLV (human T-cell lymphotropic virus I a II). – abusus drog (s výjimkou kontrolovaně podávaného metadonu při negativě HIV). – virus Ebola. – léky: cytostatika, imunosupresiva, estrogeny, návykové látky (heroin, kokain, amfetamin), námelové alkaloidy, lithium, radioaktivní izotopy terapeuticky, soli zlata.
-----------	---

Kontraindikace kojení

Relativní	<ul style="list-style-type: none"> – fenylketonurie. – aktivní tuberkulóza. – Infekce Herpes simplex virem na prsu. – Infekce Herpes zoster na prsu. – Varicela (po zaschnutí puchýřku u matky možné, dítě by mělo dostat imunoglobulin (VZIG)). – Cytomegalovirus u nedonošených dětí pod 32. gestační týden/1500 g. – hepatitida B (pozitivní HbsAg a HbeAg a anti-HBe negativní), pokud bylo dítě pasivně i aktivně imunizováno, může se kojit. – chřipka H₂N₂. – radioaktivní izotopy. – léky: antidepresiva, antipsychotika, karbamazepin, fenobarbital, sulfonamidová antibiotika, chloramfenikol, tetracyklin, Metronidazol, ebrantil.
-----------	--

Délka kojení

Dle WHO výlučné kojení do 6. měsíce, celkově alespoň do 2 let věku.

Dle ESPGHAN je kojení do 6 měsíců věku žádoucí.

Dle AAP se doporučuje kojení alespoň do roku věku.

Umělá mléčná výživa novorozence a kojence

- Tzv. mléčné formule.
- Převážná většina se vyrábí z kravského mléka.
- Nutná tzv. adaptace kravského mléka.

	Kravské mléko	Mateřské mléko
Bílkoviny	2,3-3,3 g/100 ml	0,9-1,2 g/100 ml
Kasein	80 % bílkovin	20 % bílkovin
Syrovátka	20 % bílkovin	80 % bílkovin
α – laktalbumin	25 % syrovátky	100 % syrovátky
β – laktalbumin	50 % syrovátky	5-800 μ l/1 ml

Adaptace kravského mléka

Redukce množství
bílkovin.

Úprava poměru
kasein : syrovátka.

Částečná náhrada
zvířecích tuků
polynenasycenými
tuky rostlinného
původu.

Zvýšení koncentrace
laktózy.

Snížení množství soli.

Zvýšení množství
vitaminů a železa.

Dělení mléčných formulí

Počáteční „1“:

- Plně adaptovaná.
- Do 6 měsíců věku, resp. do zavedení příkrmů.
- Lze podávat do roku věku.

Pokračovací „2“:

- Adaptace již není úplná.
- Od 6 měsíců věku, resp. od zavedení příkrmů.

Batolecí formule:

- „3“: 12-24 měsíců.
- „4“: 24-35 měsíců.

Mléčné
formule na
bázi kozího
mléka

Podobně jako formule na bázi kravského mléka vyžadují úpravu složení.

Zajišťují adekvátní růst, jsou dobře tolerované a bezpečné.

Mléčné formule na bázi sóji

Nedoporučují se pro děti, zejména s kongenitální hypotyreózou.

Stravitelnost a biologická hodnota sójové bílkoviny je nižší v porovnání s bílkovinou kravského mléka.

Lze doporučit jen u vegetariánů a veganů, kteří odmítají formule na bázi mléka.

Neplést s rostlinnými nápoji, tzv. „sójové mléko“.

Objem potřebného mléka

Prvních 7 dní života:
Finkelsteinova formule, tj.
množství mléka v ml = $(n-1)*70-80$.
 n = věk dítěte ve dnech.

Následně 150-180 ml/kg/den.

Umělé mléčné
formule pro
specifické
situace

Formule při gastroezofageálním refluxu (GER).

Formule při laktózové intoleranci.

Formule při alergii na bílkoviny kravského mléka.

Gastroezofageální reflux

GER: na vůli nezávislý návrat žaludečního obsahu do jícnu za přítomnosti nebo bez přítomnosti regurgitací a/nebo zvracení.

„Fyziologický“ GER představuje regurgitace s klinickým korelátem ublinkávání u novorozenců a kojenců v důsledku nezralosti antirefluxních mechanismů.

Gastroezofageální refluxní onemocnění (GERD): je GER provázený klinickými obtížemi, poškozením tkáně nebo obojím.

Fyziologický gastroezofageální reflux

Způsoben nezralostí antirefluxních mechanismů.

Ustupuje od 6 měsíců věku.

Vymizí mezi 12.-18. měsícem věku.

Léčbou je zahušťování mléka extraktem ze svatojánského chleba:

- U kojící matky do odstříkaného mateřského mléka.
- U uměle živeného antireflexním mlékem, „AR“.

AR formule nesnižují absolutní počet refluxních epizod, ale jen viditelné příhody.

Laktózová intolerance

- Primární laktózová intolerance:
  - Extrémně vzácná.
  - Autosomálně recesivně (AR) děděná.
  - Manifestuje se těžkými průjmy záhy po prvním krmení.
  - Při pokračování v podávání mléka se rychle rozvíjí dehydratace a těžká metabolická acidóza.
  - Lze verifikovat geneticky.

Laktózová intolerance

- Sekundární deficit laktázy:
  - Při průjmovitých onemocněních.
  - Při potravinových alergiích/intolerancích.
  - Při imunodeficitu.
  - Při chronickém střevním zánětlivém onemocnění.
  - Při primárním malabsorpčním syndromu (celiakie).
  - Při eozinofilní gastroenteritidě.

Laktózová intolerance

- Terapie:
  - Nízko-/bezlaktózové formule.

Alergie na bílkoviny kravského mléka

Alergie na bílkoviny kravského mléka (ABKM) je reprodukovatelná imunitně mediovaná reakce, jejímž spouštěčem je kontakt s kravským mlékem.

Nejčastější potravinová alergie novorozeneckého, kojeneckého a batolecího věku.

Prevalence 0,4-0,5 % plně kojených dětí.

U dětí na mléčné formule 1,9-4,9 %.

Alergie na bílkoviny kravského mléka

Hlavní alergen: α -laktalbumin, β -laktoglobulin a kaseiny.

K senzibilizaci bílkovinám kravského mléka dochází cestou GIT.

Bílkoviny kozího a ovčího mléka jsou vysoce homologní a zkřížená reakce je vysoce pravděpodobná (až 90 %).

Alergie na bílkoviny kravského mléka

- Mechanismy ABKM:
  - IgE-mediovaná.
  - Non-IgE-mediovaná.
  - Smíšená.

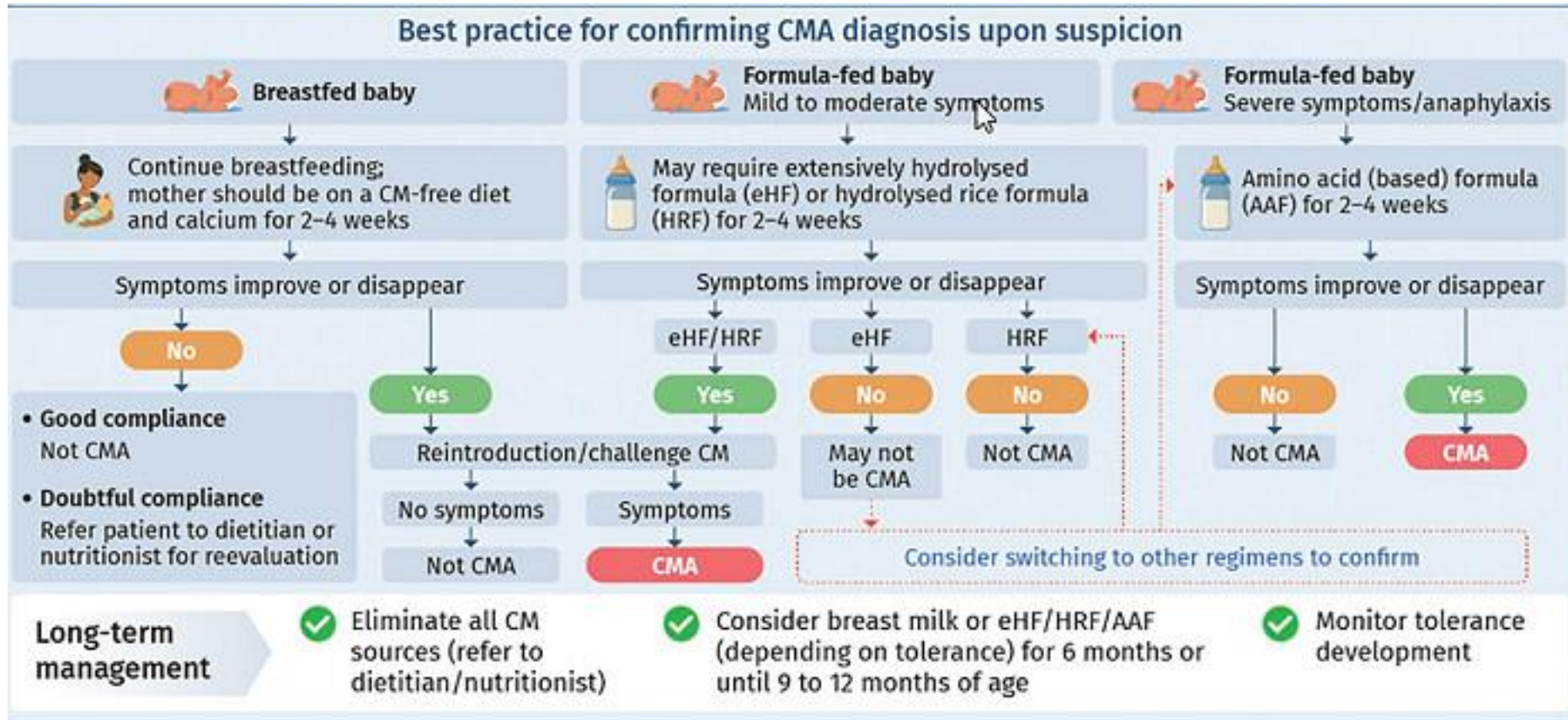
Alergie na bílkoviny kravského mléka

	Kojenci a batolata	Rychlé reakce max. do 2 hod. po požití BKM
Zaživací příznaky	Dysfagie Časté regurgitace Koliky, bolesti břicha Zvracení Nechutenství, odmítání stravy Průjmy±ztráty bílkovin nebo krve stolicí Zácpa±perianální exanthém Neprospívání Pozitivita okultního krvácení Sideropenická anémie	Zvracení

Alergie na bílkoviny kravského mléka

Respirační příznaky	<p>Rýma</p> <p>Pískoty</p> <p>Chronický kašel bez návaznosti na infekci</p>		<p>Pískoty nebo stridor</p> <p>Obtíže s dýcháním</p>
Kožní příznaky	<p>Urtika bez návaznosti na infekce, medikamenty či jiné příčiny</p> <p>Atopický ekzém</p> <p>Angioedém</p>		<p>Urtika</p> <p>Angioedém</p>
Všeobecné příznaky	<p>Anafylaxe</p> <p>FPIES (příznaky podobné šoku, těžká metabolická acidóza, zvracení, průjem)</p>	<p>Anafylaxe</p>	<p>Anafylaxe</p> <p>FPIES</p>

Alergie na bílkoviny kravského mléka

To confirm the diagnosis of CMA and avoid overdiagnosis, an oral food challenge test is recommended after a short diagnostic elimination diet

Plně kojené dítě

Eliminační dieta matky:

- Bezmléčná dieta je dostatečná až u 90 % novorozenců a kojenců.
- Nutná suplementace matky vápníkem, alespoň 1000 mg denně.
- U části novorozenců a kojenců je nutná eliminace vejce.
- Méně často sóju.
- Výjimečně pšenice.

Formule s
extenzivně
hydrolyzovanou
bílkovinou
kravského mléka

AAP definuje jako formule s
obsahem oligopeptidů s
molekulární hmotností <3000
Da, BSACI <1000 Da.

Vede k vymizení projevů ABKM
alespoň u 90 % novorozenců a
kojenců.

Formule na bázi extenzivně hydrolyzované rýže

Výhodou je absence bílkoviny kravského mléka.

Při výrobě je nutné obohacení o L-lyzin, L-threonin a L-tryptofan.

Obavy z obsahu arsenu jsou liché.

Jeví se jako vhodná alternativa k extenzivně hydrolyzovaným formulím na bázi kravského mléka.

Formule na
bázi
aminokyselin

Formule obsahuje jen
jednotlivé
aminokyseliny.

Vyžaduje 10 % dětí s
ABKM.

Expozice bílkovinám kravského mléka

Při IgE-mediované ABKM po vymizení IgE protilátek.

U plně kojeného dítěte expozice matkou.

U dítěte na eHF formulí s intaktní bílkovinou.

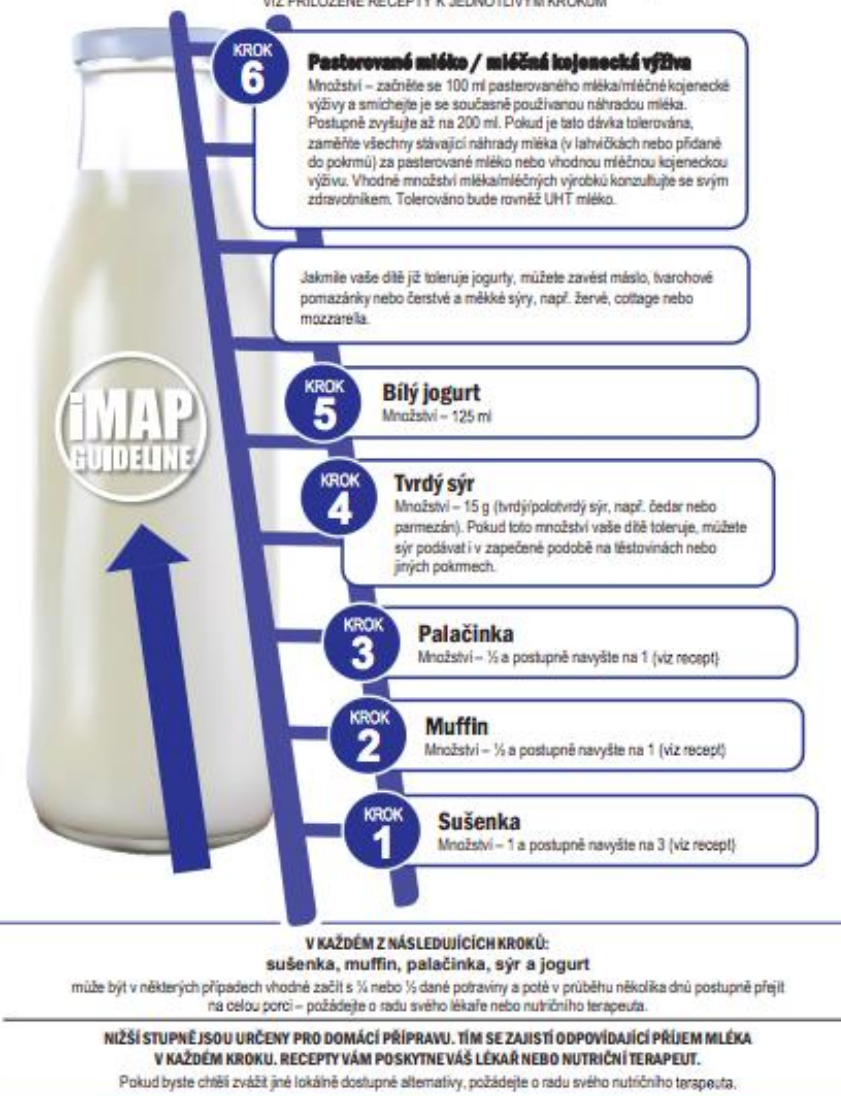
U dítěte na AAF nejprve eHF a následně formulí s intaktní bílkovinou,

Expozice bílkovinám kravského mléka

- Při lehké až středně těžké ABKM lze použít mléčný žebřík pod dohledem lékaře nebo nutričního terapeuta.

iMAP MLÉČNÝ ŽEBŘÍK

Používá se pouze u dětí s mírnou až středně těžkou non-IgE alergií na bílkovinu kravského mléka pod dohledem lékaře nebo nutričního terapeuta.
VIZ PŘÍLOŽENÉ RECEPTY K JEDNOTLIVÝM KROKŮM

Alergie na bílkoviny kravského mléka

- Prognóza:
  - Příznivá.
  - Až 50 % alergií vymizí v roce věku.
  - 80-90 % do 5 let věku.

Příkrmy

Příkrm, také zvaný komplementární strava, je potrava, kterou dostane kojenec jako doplněk k mléčné výživě.

Dle doporučení ESPGHAN se mají příkrmy zahájit mezi ukončením 17. týdnem věku (ukončený 4. měsíc) a 26. týdnem (ukončený 6. měsíc).

WHO a WHA:

- U plně kojených v 6. měsíci.
- U kojenců na umělé mléčné výživě od ukončeného 4. měsíce.

Podmínky zavádění příkrmů

Kojenci nestačí mléčná výživa.

Psychomotorický vývoj umožňuje zavedení příkrmu lžičkou:

- Vzpřímená hlava a krk.
- Aktivní zájem o jídlo.
- Začátek souhry oko-ruka-ústa.

Milníkem je 4. měsíc, kdy vyhasíná vypuzovací reflex, a GIT a ledviny jsou zralé.

Konzistence příkrmů

Zpočátku pyré.

Následně dobře rozmačkaná strava.

Od 8. měsíce lze postupně kousky, které může vzít dítě do ruky.

Pozdní zahájení podávání kousků (po 9.-10. měsíci) zvyšuje riziko obtíží s tuhou stravou.

Pořadí příkrmů

Zavádí se strava monokomponentně.

Nejprve zelenina, následně masozeleninové příkrmy a ovocné na závěr.

Lepek by se měl zavést mezi ukončením 4. měsícem a před dovršením roku věku.

Veškeré potraviny by měly být zavedené do roku věku dítěte.

„Krabicové“ mléko od 12. měsíce věku.

Výživa batolat a předškolních dětí

Výživa batolat a předškolních dětí

Tuhá strava by měl tvořit převážnou část jídelníčku.

Mléko o objemu 250-500 ml nebo mléčných ekvivalentů by měl být součástí denního jídelníčku.

Strava by měla být bohatá, pestrá, bohatá na vlákninu.

Nejčastější chyby
se stravování
batolat a
předškolních dětí

Monotónní jídelníček.

Vysoký podíl sladkostí, smažených jídel a omáček.

Nedostatečný příjem, mléka, zeleniny a ovoce.

Špatná stravovací hygiena a jídelní návyky.

Výživa v pubertě

Výživa v pubertě

Puberta je období s nejvyššími energetickými požadavky.

Adolescenti více zasahují do stravy.

Rozvíjí se experimentování se stravou.

Možná monotónní dieta.

Regulují si příjem stravy.

Možné projevy poruch příjmu potravy (PPP).

Bolesti břicha

Bolesti břicha v dětském věku

Jsou nejčastější příčinou návštěvy
dětské gastroenterologické
ambulace

Ostatní důvody návštěvy:

- Průjmy a malabsorpční syndromy
- Zácpa a enkopréza
- Ublinkávání a zvracení
- Krvácení z gastrointestinálního traktu
- Ikterus

Vyšetřovací metody

Anamnéza

Laboratorní vyšetření

Zobrazovací metody

Konziliární vyšetření

Anamnéza

- Věk dítěte
  - Lokalizace bolesti
  - Intenzita bolesti
  - Projekce bolesti
  - Trvání bolesti
  - Rekurence bolesti
  - Návaznost na příjem stravy
-
- Návaznost na tělesnou aktivitu
  - Doprovodné příznaky: nauzea, zvracení, změny charakteru stolice, febrilie, nadýmání, ...
  - Spojitost s předchozím infektem či traumatem

Bolesti břicha

- Z anamnézy vyplyne časové dělení bolestí:
  - Akutní
  - Chronické

Akutní bolesti břicha

V trvání do 3 týdnů

Nejdůležitější otázka: „Je nutný urgentní chirurgický výkon?“, nebo-li „Jedná se o náhlou příhodu břišní?“

Ukazatelé chirurgicky řešitelných příčin:

- Znamky peritoneálního dráždění
- Znamky střevní neprůchodnosti
- Krvácení do gastrointestinálního traktu

Náhlé příhody břišní

Zánětlivé

- Akutní apendicitida
- Peritonitida:
  - Ohraničená
  - Difúzní

Nezánětlivé

- Invaginace
- Volvulus
- Uskřinutá kýla
- (Sub)ileózní stavy
- Torze ovaria
- Trauma
- Krvácení z GIT

Invaginace I.

Zasunutí orální části střeva do aborálního

Obvykle postihuje ileocekální oblast

Často se vyskytuje tzv. vedoucí bod:

- Polyp
- Parazity
- Hyperplazie Peyerových plaků
- Cizí těleso
- Meckelův divertikl
- Henocho-Schönleinova purpura

Invaginace II.

Postihuje klasicky starší kojence, batolata a mladší předškolní věk

Klinicky: spokojené dítě, které si hraje, náhle neutišitelný křik krátkého trvání, spontánní úprava. Tento stav se opakuje ve zkracujících se intervalech s prodloužením období křiku

Invaginace II.

Objektivně:

- Pravděpodobně fyziologický nález
- Hmatná rezistence v místě invaginace
- „Malinové žele“ při vyšetření p.r.

Zobrazovací vyšetření:

- Sonografie břicha
- Irigografie

Invaginace IV.

Terapie:

- Spontánní desinvaginace
- Hydrostatická desinvaginace
- Chirurgická desinvaginace

Cave!! U dětí stašího než předškolního věku se považuje invaginace za susp. lymfom střeva dokud se neprokáže opak!!

Volvulus

„Zauzlení“ střev

Prudké, difúzní, zhoršující se bolesti břicha

Postupně se přidává zvracení až sterkorálního obsahu

Úlevová poloha: genukubitální!!

Sonograficky: obraz „nekonečné spirály“

Terapie: chirurgická derotace volvulu

Uskřinutá kýla

Může postihnout tříselnou kýlu

Incidence stoupá s klesajícím gestačním stářím plodu

Častější u kluků

Zduření v oblasti třísla, výrazně palpačně citlivé, může až nekrotizovat

Terapie:
hernioplastika/herniektomie

Vždy je nutná revize obsahu kýlního obsahu

Akutní bolesti břicha nevyžadující chirurgickou intervenci

- Akutní gastroenteritida
  - Mezenteriální lymfadenitida
  - Infantilní koliky
  - Akutní obstipace
  - Gastroduodenální vředová choroba
  - Pankreatitida
  - Cholecystitida, cholangitida
- IMC, akutní pyelonefritida
  - Nefrotický syndrom
  - Urolitiáza
  - Hepatitida
  - Dysmenorea
  - Mimoděložní těhotenství
  - Ovariální cysta
  - Intoxikace

Akutní gastroenteritida

V dětském věku převážně
virové:

- Rotavirové
- Adenovirové
- Norovirové

Z bakteriálních:

- Salmonella enteritidis
- Campylobacter jejuni

Mezenteriální lymfadenitida

Častá v každém věku

Častým vyvolavatelem výrazné mezenteriální lymfadenitidy je *Yersinia enterocolitica*

Může imponovat jako akutní apendicitida

Vnímavější jsou malé děti a štíhlí lidé

Infantilní koliky

Trpí na ně
prakticky každý
kojenec

Dítě propláče řadu
hodin bez jasné
příčiny

Kulminuje a
dosahuje vrcholu
ve 3 měsících
věku

Etiologie není
jasná

Zkouší se
(extenzivní)
hydrolyzáty a
probiotika

Akutní bolesti břicha se systémovou příčinou

- Horečnaté infekty
  - Infekce z ORL oblasti
  - Bazálně lokalizované pneumonie
  - Henoch-Schönleinova purpura
  - Diabetická ketoacidóza
-
- Pohlavní zneužívání
  - Břišní migréna
  - Srpkovitá anémie
  - Porfyrie
  - Intoxikace olovem

Chronické bolesti břicha

---

3 nebo více epizod opakovaných bolestí břicha
ovlivňující život dítěte po dobu alespoň 3 měsíců

Postihují 10 – 15% dětí ve věku 5 – 15 let!

Nejčastěji začínají mezi 5 – 8 lety

Častější u děvčat

Až 95% je bez průkazu organické příčiny

→ funkční bolesti břicha

Chronické bolesti břicha

- Z anamnézy musí vyplynout, zda-li
  - Dítě patří do 95% funkčních obtíží...
  - ... nebo patří do 5% dětí s organickým podkladem potíží

Varovné anamnestické údaje

Dobře lokalizovaná bolest

Vyzařování bolesti

Probouzení v noci

Ztráta hmotnosti

Zpomalení růstu

Zvracení

Změna charakteru stolic

Příměsi (krev) se/ve stolicí

Věk < 4 roky

Chronické bolesti břicha s organickou příčinou

- Celiakie
  - Laktózová intolerance
  - Gastroezofageální refluxní choroba
  - Ezofagitida
  - Parazitární infekce
  - Nespecifické střevní záněty
  - Chronická zácpa
-
- Ingesce nestravitelných karbohydrátů
  - Malrotace
  - Břišní tumory
  - Srpkovitá anémie
  - Intoxikace olovem
  - Porfyrie
  - Hereditární angioedém
  - SLE

Celiakie

Imunitně zprostředkovaná systémová porucha vyvolaná lepkem a příbuznými prolaminami u geneticky vnímavých jedinců

Celiakie je charakteristická přítomností variabilních kombinací na lepek závislých klinických manifestací, specifických autoantilát, HLA-DQ2 nebo –DQ8 haplotypů a enteropatie

Prevalence celiakie u dětí

Prevalence u dětí v Evropě a severní Americe je 1:80 – 1:300, tj. 3-13/1000 dětí¹

Poměr děvčat : chlapcům $\approx$ 2:1²

Soudí se, že $\frac{3}{4}$ pacientů s celiakií je nedagnostikovaných³

¹Hill ID et al. *J Pediatr Gastroenterol Nutr* 2005

²Lanzini A et al. *Scand J Gastroenterol* 2005

³Greco L et al. *Acta Pediatr Suppl* 1996

Prevalence celiakie v ČR

Prevalence 1:200 –
250

Tj. 40 000 – 50 000
pacientů s celiakií^{1,2,3}

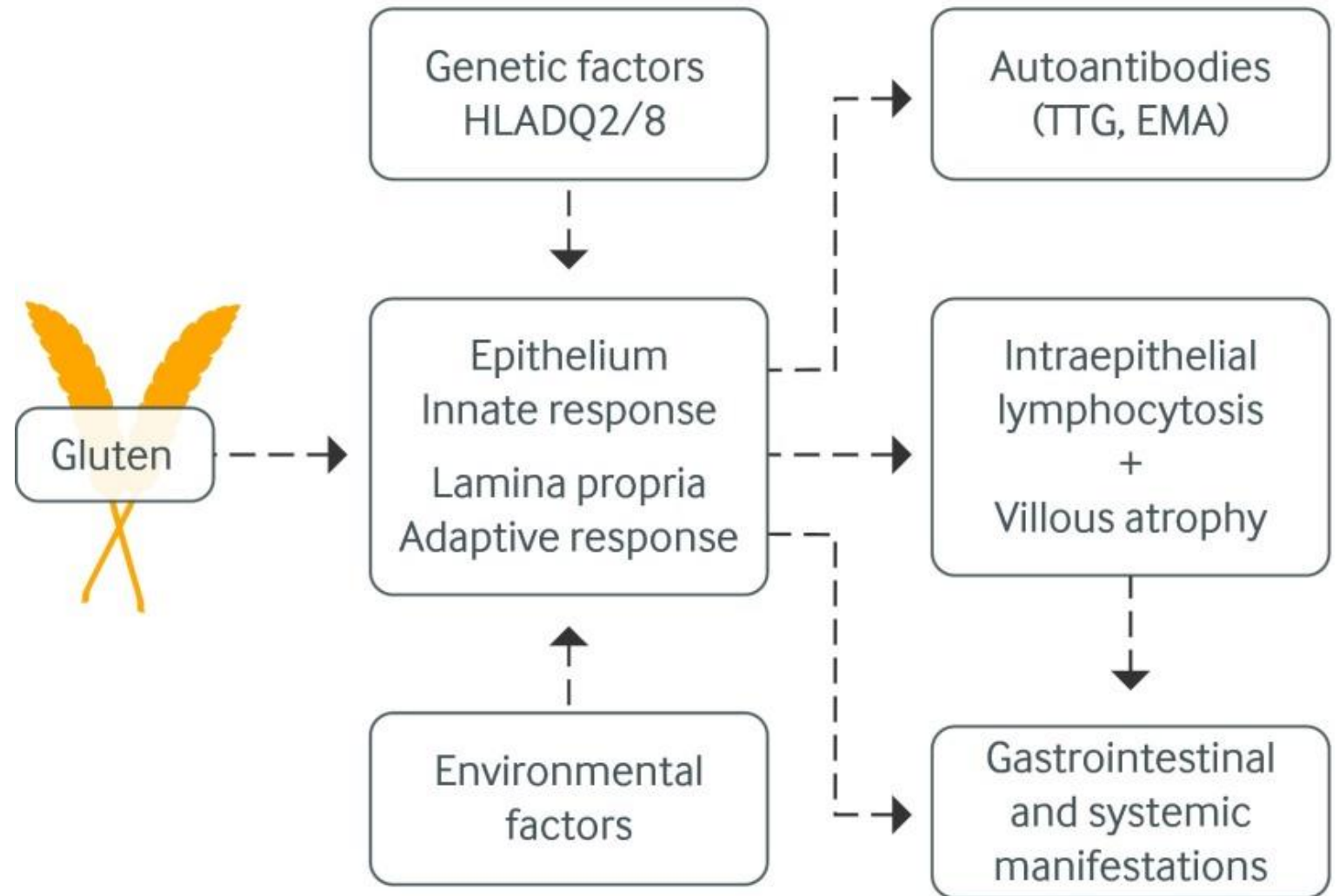
¹Kolek A et al. *J Pediatr Gastroenterol Nutr* 2003

²Kotalová R et al. *Čes-Slov Pediatr* 2002

³Vančíková Z et al. *FoU Microbiol* 2001

Patofyziologie celiakie

Pathogenesis of celiac disease

Klinické manifestace

- Klinické manifestace celiakie jsou různorodé a závisí na věku prezentace^{1,2,3,4}

¹Fasano A. *Gastroenterology* 2005

²Fasano A et al. *Arch Intern Med* 2003

³Farrel RJ et al. *N Engl J Med* 2002

⁴Green PH et al. *N Engl J Med* 2007

Klinické
manifestace v
prvních 2
letech věku

Neprospívání

Podvýživa

Průjem

Bolesti břicha

Distenze břicha

Klinické manifestace u dětí starších 2 let

- Bolesti břicha
- Průjem
- Zácpa
- Nadýmání
- Flatulence

- Deficit vitamínu D » křivice nebo hypokalcemie
- Deficit vitamínu K » porucha krevní srážlivosti
- Deficit železa a/nebo kyseliny listové » chudokrevnost

Klinické
manifestace u
dětí starších
2let

2 – 8 % dětí malého
vzrůstu má celiakii¹

Konstituční
opoždění puberty²

¹van Rijn JC, et al. *Arch Dis Child* 2004

²Baker JM, et al. *Adv Pediatr* 2008

Mimostřevní projevy celiakie

Artritida periferních a/nebo osových kloubů až u 25 % pacientů¹

Poruchy zubní skloviny u 20 – 70 % pacientů^{2,3}

Zvýšené jaterní testy až u 40 % pacientů⁴

¹Lubrano E, et al. *Br J Rheumatol* 1996

²Aquirre JM, et al. *Oral Surg Oral Med Oral Pathol Oral Radiol Endod* 1997

³Bucci P, et al. *Acta Paediatr* 2006

⁴Farre C, et al. *Am J Gastroenterol* 2002

Mimostřevní projevy celiakie

Až 50 % pacientů může mít neurologické příznaky (deprese, anxieta, iritabilita, periferní neuropatie, mozečková ataxie a migrény)^{1,2}

Častější je i výskyt hypotonie, psychomotorické retardace, epilepsie, bolestí hlavy a ataxie²

¹Bushara KU. *Gastroenterology* 2005

²Zelnik N, et al. *Pediatrics* 2004

Formy celiakie

Klasická

Pacienti
mají známky
malabsorpce

Neklasická

Pacienti
nemají
známky
malabsorpce

Subklinická

Pacienti
mají
známky
pod
prahem
klinické
detekce

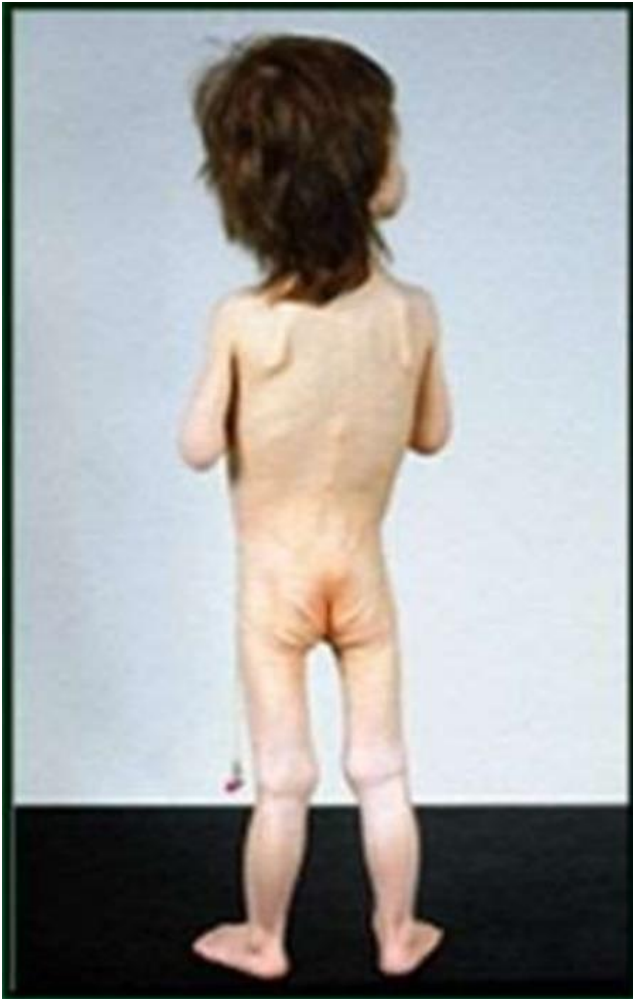
Potencionální

Pacienti mají
pozitivní
protilátky
specifické pro
celiakii a HLA
haplotypy
kompatibilní s
celiakii ale nemají
histologický nález

Klasická celiakie

- Manifestuje se typicky mezi 7. – 24. měsícem věku
  - Chronický průjem
  - Mastné stolice
  - Neprospívání
  - Hubnutí
  - Růstová retardace
  - Snížení svalové hmoty
  - Ztráta chuti k jídlu
  - Nauzea a zvracení
  - Letargie a emoční stres
  - Bolesti břicha
  - Vzednutí břicha
  - Flatulence
  - Nepravidelnosti stolice
  - Chronická zácpa

Klasická celiakie

Neklasická celiakie

- Manifestuje se typicky u starších dětí a adolescentů
- Opožděná puberta
- Nevysvětlitelná anémie rezistentní na léčbu
- Snížená mineralizace kostí
- Poruchy zubní skloviny
- Podrážděnost
- Chronická únava
- Neuropatie
- Artralgie/artritidy
- Poruchy menstruačního cyklu
- Zvýšené jaterní testy
- Rekurentní aftózní stomatitidy
- Dermatitis herpetiformis Dühring

Dermatitis herpetiformis Dühring

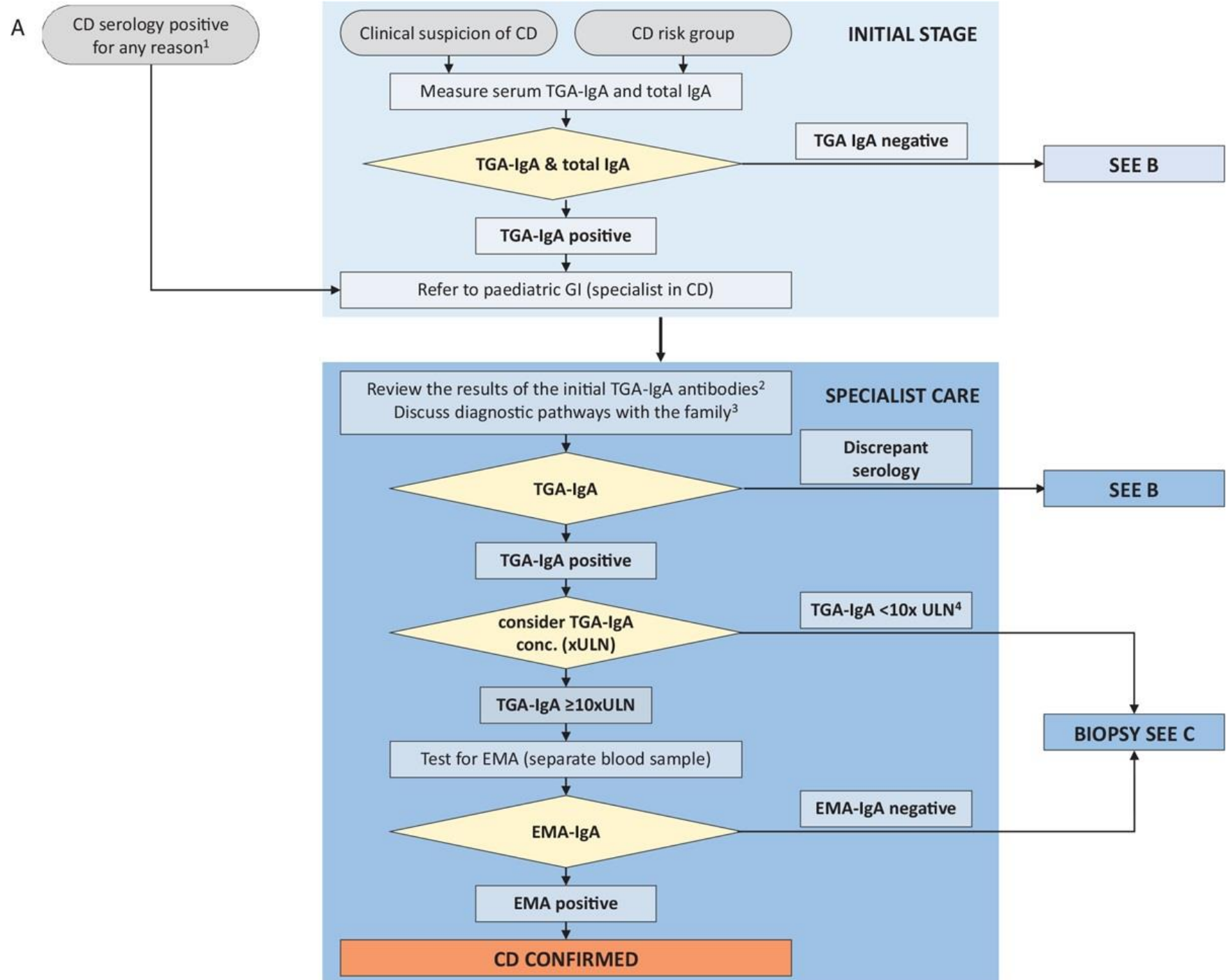
<https://www.merckmanuals.com/professional/dermatologic-disorders/bullous-diseases/dermatitis-herpetiformis>

<https://plasticsurgerykey.com/dermatitis-herpetiformis-7/>

<http://www.doctortipster.com/1999-dermatitis-herpetiformis.html>

Sérologie celiakie

- Nutné stanovení celkového IgA
  - Nejčastějším imunodeficitem je selektivní deficit IgA¹
  - Nejčastěji postihuje kavkazskou populaci²
  - Incidence v USA 1:223 – 1:1000²
  - Incidence v ČR 1:408³

¹Hammarström L, et al. *Clin Exp Immunol* 2000

²Yel L. *J Clin Immunol* 2010

³Litzman J, et al. *Int Arch Allergy Immunol* 2000

Sérologie celiakie

- Anti-endomyziální protilátky (EMA):
  - První popis použití této metody pochází z roku 1983 Chorzeliskim¹
  - Sensitivita 85² – 97 %³
  - Specificita 100 %²

¹Chorzelski TP, et al. *Ann N Y Acad Sci* 1983

²Polin RA, et al. *Pediatric Secrets* 2011

³Ciclitira PJ, et al. *Gastroenterology* 2001

Sérologie celiakie

- Protilátky proti tkáňové transglutamináze (tTGA):
  - Senzitivita 100 %¹
  - Specificita 97 %¹
- Kombinace anti-EMA a anti-tTGA:
  - Senzitivita a specificita až 100 %^{2,3}

¹Miller A, et al. *Aust NZ J Med* 1999

²Dickey W, et al. *Scand J Gastroenterol* 2001

³Caroccio A, et al. *Clin Chem* 2002

Terapie celiakie

Jedinou přijatelnou terapií celiakie je celoživotní, přísná bezlepková dieta¹.

Ke klinickému zlepšení dochází řádově v týdnech od zahájení diety².

Ke zhojení střevní sliznice dochází za 1 – 2 roky od zahájení diety³.

¹Pluqis NM, et al. *Best Pract Res Clin Gastroenterol* 2015

²Parzanese I, et al. *World J Gastrointest Pathophysiol* 2017

³Lionetti E, et al. *Int Rev Immunol* 2011

Chronická zácpa

---

5 – 30% dětí v závislosti na
použitých diagnostických
kritériích

Poměr chlapců k dívkám je 2.5 –
6 : 1

Přechází do chronicity ve více
než 30% případů

Klasifikace zácpy

- Habituální zácpa:
  - 90 – 95% všech obstipací
- Organická zácpa:
  - 5 – 10% všech obstipací
  - Dělení dle etiologie:
    - Ze střevních příčin
    - Léková/drogová
    - Z metabolických příčin
    - Z neuromuskulárních příčin

Funkční bolesti břicha

Funkční dyspepsie

Funkční bolesti břicha v užším slova
smyslu

Dráždivý tračník

Břišní migréna

Funkční bolesti břicha

- Anamnesticky:
  - Bolesti jsou periumbilikálně, event. ve středním epigastriu
  - Bez projekce
  - Paroxysomální
  - Nezávislé na jídle, stolici, aktivitě dítěte
  - Neobjevuje se v noci
  - Dítě nedokáže popsat charakter bolesti

Děkuji za pozornost!